

IZVEŠTAJ O MONITORINGU POŠTOVANJA KODEKSA NOVINARA SRBIJE U DNEVNIM NOVINAMA U PERIODU OD 1. JULA DO 31. DECEMBRA 2021. GODINE

Sedmu godinu za redom, Savet za štampu je tokom 2021. pratio poštovanje Kodeksa novinara Srbije. Ovoga puta monitoring je obuhvatio deset dnevnih listova koji se distribuiraju na nacionalnom nivou, odnosno dva više nego prethodne godine. Posmatrani su listovi: Alo, Blic, Danas, Večernje novosti, Informer, Kurir, Politika, Objektiv, Nova i Srpski telegraf.

Kao i ranijih godina, beleženi su nesporni prekršaji Kodeksa novinara Srbije, koji su prikazani u tabeli: uz naziv medija, datum objavljivanja teksta, naziv rubrike, strane i naslova teksta.

Kvalitet izveštavanja pojedinačnih listova nije se promenio ni sedmu godinu od kada se Savet bavi ovom vrstom monitoringa: u kršenju Kodeksa tradicionalno prednjače tabloidi, s tim da su neki, u odnosu na prethodnu godinu, smanjili broj napravljenih prekršaja, dok su drugi taj broj povećali.

Kao i prethodne godine, najveći broj prekršaja zabeležio je list Alo, a najprofesionalniji su, tradicionalno, listovi Danas i Politika.

OPŠTA ZAPAŽANJA

Ukupno je zabeleženo 5715 tekstova u kojima je prekršena bar jedna tačka Kodeksa, iako je u većini slučajeva prekršeno više tačaka.

Čak i kada se taj broj umanjuje za prekršaje registrovane u dva dnevna lista čije je izveštavanje prvi put bilo posmatrano – Objektiv i Nova – očigledan je znatan rast broja uočenih prekršaja u odnosu na isti posmatrani period 2020. (4977 u odnosu na 3724 prekršaja prethodne godine).

Ukoliko uporedimo ovaj nalaz s nalazima iz istog perioda prethodnih godina - uzmimo septembar kao jedini mesec u kome je svake godine rađen monitoring – primetno je da se ne može govoriti o jasnom trendu rasta ili pada uočenog broja prekršaja Kodeksa.

U monitoringu iz 2020, recimo, prvi put je, nakon perioda konstantog rasta broja prekršaja, bio zabeležen pad, da bi 2021. godine ponovo došlo do rasta. S obzirom da je povećan broj prekršaja u političkom izveštavanju, uglavnom uz jasno izveštavanje u interesu vlasti, aktuelni porast broja uočenih prekršaja Kodeksa mogao bi se dovesti u vezu sa približavanjem izbora za koje se, prvi put posle deset godina, procenjuje da bi mogli imati neizvestan ishod.

U septembru 2015. godine zabeležen je 381 slučaj kršenja Kodeksa, u septembru 2016. godine 530, u istom mesecu 2017. uočeno je 583 prekršaja, u sledeća dva monitoringa 722 i 773. Drugim rečima, za prvih pet godina praćenja, broj prekršaja je dupliran. Tokom 2020, međutim, broj prekršaja u septembru pao je na 661, da bi u 2021. ukupan broj skočio na 856.

Konstanta ovih monitoringa jeste da se najčešće krše tačke poglavlja IV: pre svega, tačka 3 koja se odnosi na kršenje prava na pretpostavku nevinosti (zabranu objavljivanja podataka koji upućuju na identitet osobe osumnjičene za krivično delo), tačka 6 koja propisuje obavezu poštovanja kulture i etike javne reči, kao i tačka 7 koja se tiče prikrivenog (neobeleženog) reklamiranja. Kada je u pitanju tačka 3, kontinuirano se objavljuje ne nužno identitet, ali niz podataka koji upućuju na identitet osumnjičenog: fotografija njegove kuće, imena njegove rodbine ili najuže porodice, karakteristično zanimanje, pozicija u sredini iz koje potiče, itd.

Ovaj put, tačka koja propisuje obavezu zaštite prava na pretpostavku nevinosti najčešće i najupornije je kršena u slučaju ubistva tročlane porodice Đokić, za koje je osumnjičen njihov rođak. Mediji ne samo što su unapred osudili ovog čoveka, već su do najsitnijih detalja analizirali njegovu privatnost, karakter, finansijske prilike, što je kasnije preraslo u čitave teorije o navodnim motivima ubistva i minuciozne prikaze izvršenja.

Tačka 6 se u praktično svim slučajevima krši ili u zabavnoj rubrici (izveštaji iz rijaliti programa), ili na prvim stranicama listova, rezervisanim za politiku. Što se tiče tačke 7, vredno je pomenuti da se mediji sada više trude da na neki način označe oglase ili PR tekstove: to ponekad nije dovoljno (kada uz tekst navode nikom razumljive šifre ili jedva vidljive naznake da je u pitanju promotivni tekst), ali je svakako pozitivan pomak. Često je kršena i tačka 4 Poglavlja IV, koja se odnosi na pornografske i uznemirujuće sadržaje. Pornografski sadržaji su gotovo isključivo bili prepričavanje seksualnih avantura učesnika rijalitija, dok su uznemirujući većinom bili u vezi s aktivnostima jednog kriminalnog klana i načinom na koji su njegovi pripadnici mučili svoje žrtve i potom skrivali njihova tela. Iako su sličan sadržaj u javnost iznosili i najviši državni funkcioneri, to nikako ne abolira medije: za razliku od javnih obraćanja predsednika, premijerke ili ministara, naslovne strane s detaljnim opisima mlevenja ljudskog mesa ili silovanja bilijarskim štapom, na primer, nemoguće je izbeći. Takođe, nemoguće je od takvih izveštaja zaštititi decu, na čiji razvoj ovakve priče svakako utiču.

Osim ovog, najčešće se krše tačke poglavlja VII, kojim se garantuje poštovanje privatnosti. Od ovog pravila mediji najčešće odstupaju u slučaju porodičnih tragedija - kada prenose informacije o privatnom životu žrtava i njihovih porodica, ili izveštavaju sa sahrana. Kada su u pitanju javne ličnosti, nastavljen je praksa iznošenja podataka koji direktno utiču na živote njihove dece (čija bi privatnost trebalo da bude potpuno zaštićena, bez obzira ko su im roditelji), kao i detaljno analiziranje brakorazvodnih parnica - takvo i toliko, da je teško oteti se utisku da određeni mediji „navijaju“ za ovu ili onu stranu u sporu.

U odnosu na prethodni monitoring, zabeležen je značajan rast broja prekršaja u poglavlju I, za šta je, uglavnom, „zaslužno“ izveštavanje o političkim temama, gde se veoma često iznose neistinite informacije, nagađanja i pretpostavke se predstavljaju kao činjenice i ne konsultuje se više izvora informacija. U domenu poglavlja IV bilo je čak 2727 kršenja Kodeksa, tačke sedmog poglavlja prekršene su 2129, a tačke prvog poglavlja 2101 put.

ALO

Najveći broj kršenja Kodeksa novinara Srbije opet je imao Alo, u kome je uočeno gotovo za trećinu više prekršaja nego prethodne godine. Veliki broj kršenja odredbi Kodeksa koje se odnose na istinitost izveštavanja, uočen je u tekstovima koji se bave politikom –izveštava se isključivo u interesu vlasti, a na štetu opozicije ili političkih aktera iz drugih država (Crna Gora, na primer), koji nisu po volji vlastima u Srbiji. U tekstovima koji se odnose na opoziciju, list najčešće iznosi pretpostavke i nagađanja i predstavlja ih kao činjenice i često se oslanja samo na anonimni izvor i izbegava da proveri njegove navode. Alo često izveštava u interesu vlasti i tako što ne prenosi potpunu informaciju i prećutkuje činjenice, a povremeno koristi i naslov koji nije podržan samim tekstom. Tako, recimo 27. novembra donosi tekst pod naslovom “Vuk me izbacio iz stranke”, iako takva izjava ne postoji u tekstu i potpuno je izmišljena. Isti naslov, istog dana, doneo je i Informer, što je jedan od primera koji potkrepljuju sumnju u postojanje centra izvan redakcija, iz koga se uređuju novine. Za činjenicu da Alo prednjači u kršenju odredbi četvrtog pogavlja Kodeksa, koje se odnosi na odgovornost novinara, zaslužni su, između ostalog, brojni tekstovi u kojima se na diskriminativan način pominju određene nacije („Šiptari“) ili nacionalni status počinitelja krivičnih dela. List ne poštuje Kodeks ni kad izveštava o nesrećama i krivičnim delima, a učestalo je i nepoštovanje kulture javne reči, naročito u izveštajima o dešavanjima u rijaliti programima. Alo prednjači u broju objavljenih pornografskih sadržaja, a objavio je i značajan broj neoznačenih PR tekstova.

BLIC

Iako se ne ubraja u tabloide, ovaj list često krši Kodeks u rubrikama rezervisanim za kriminal i estradu. U većini tekstova koji se tiču krivičnih dela, krši se pravo na pretpostavku nevinosti, spekulise se o motivima, često se pojavljuju informacije iz neimenovanih izvora. Takođe, list detaljno izveštava o životu javnih ličnosti, prelazeći granicu privatnosti, posebno u slučaju najavljenih ili razvoda koji su u toku. Blic takođe nije odoleo trendu detaljnog izveštavanja o mučenju ljudi i uništavanju njihovih tela, a značajan je i broj neoznačenih PR sadržaja. S druge strane, ovo je list u kojem se ne zapaža pristrasno izveštavanje o politici, kao ni nepoštovanje kulture i etike javne reči.

VEČERNJE NOVOSTI

Večernje novosti su, nakon prošlogodišnjeg drastičnog rasta, ove godine smanjile broj tekstova u kojima nisu poštovane odredbe Kodeksa novinara Srbije. List i dalje pravi veliki broj prekršaja na rubrici “Hronika”, gde se često krši presumpcija nevinosti navodnog počinioca i direktno ili indirektno ugrožava privatnost počinitelja i žrtava. Kao i u većini drugih listova, приметно je pojačano izveštavanje u interesu vlasti i drugi vidovi kršenja Kodeksa novinara u oblasti političkog izveštavanja (najčešće se nagađanja predstavljaju kao činjenice, piše se jednostrano i prećutkuju se činjenice). Iako se može govoriti o pozitivnom pomaku u delu obeležavanja PR tekstova, list i dalje pravi značajan broj prekršaja vezanih za obeležavanje komercijalnog oglašavanja u formi novinarskih tekstova –ima svoj način „obeležavanja“ jednog broja takvih tekstova, ali reč je o numeričkoj šifri koja nije dovoljno jasna za čitaoce.

DANAS

U Danasu je i ove godine zabeleženo najmanje prekršaja Kodeksa novinara Srbije, pa se, uprkos blagom povećanju broja uočenih prekršaja u odnosu na prošlogodišnji posmatrani period, i ove godine može reći da ovaj list predstavlja dobar primer izveštavanja. Gotovo po pravilu, prekršaju uočeni u Danasu napravljeni su tako što je propušteno da se označi komercijalni sadržaj dat u formi novinskog teksta. Za porast broja tih prekršaja zaslužni su, dobrim delom, tekstovi u kojima se govori o aktivnostima SBB fondacije, povezane sa novim vlasnikom lista. Zabeležen je i slučaj slepog verovanja izvoru i propuštanja konsultovanja osoba o kojima se u tekstu govori.

INFORMER

Informer je drastično povećao broj kršenja Kodeksa u odnosu na prošlu godinu, pre svega zahvaljujući izveštavanju o političkim temama. Po pravilu list izveštava u interesu vlasti, a na štetu opozicije, pri čemu se krše odredbe Kodeksa koje se tiču neosnovanih optužbi, neproverenih tvrdnji, otvorenog političkog svrstavanja, pa i potpirivanja međunacionalne netrpeljivosti. Informer koristi izrazito uvredljive reči kada piše o liderima opozicije i drugim kritičarima vlasti, ali i pripadnicima albanskog naroda, ili pojedinim političkim akterima i delovima društva u Crnoj Gori. Nastavljena je tradicija agresivnih političkih kampanja, kao i lažnih i tendencioznih "anketa" na drugoj strani. Učestano je i korišćenje naslova čije tvrdnje nisu podržane tekstem, pri čemu se ne izbegava čak ni pripisivanje pojedincima izmišljenih izjava (primer je naveden u delu izveštaja koji se odnosi na list Alo). U tekstovima sa crne hronike, list se povremeno trudi da poštuje pravilo pretpostavke nevinosti i štiti privatnost građana, ali ne i kada je reč o slučajevima koji su privukli veću pažnju javnosti, kao što je, recimo, pomenuti slučaj porodice Đokić. Značajan broj prekršaja zabeležen je i na "estradi" stranama, a i dalje postoji problem neobeležavanja PR tekstova, iako ima i očiglednih nastojanja da se u tom delu poštuje Kodeks novinara.

KURIR

Dnevni list Kurir je nastavio da smanjuje broj prekršaja Kodeksa. Nastojanje da se izveštava u skladu sa odredbama Kodeksa primetno je gotovo na svim rubrikama, ali i dalje postoji jasno svrstavanje na stranu vlasti, a uočene su i kampanje protiv njenih političkih protivnika i drugih neistomišljenika. List je objavio seriju nepotpisanih tekstova o Junajted grupi i medijima kritičnim prema vlasti sa različitim vlasnicima, u kojim su, gotovo redovno, kršene odredbe Kodeksa. Kurir je i ove godine napravio značajan broj prekršaja time što nije poštovao privatnost, pre svega u izveštavanju o nesrećama i krivičnim delima, iako je povremeno bilo vidljivih pokušaja da se sakrije identitet učesnika, ali, ipak, uz dovoljno podataka da se može posredno zaključiti na koga se tekst odnosi. List je nastavio da se trudi da komercijalne i PR sadržaje iznete u novinarskoj formi obeleži jasnom oznakom „PROMO“.

NOVA

Iako se u konačnom zbiru ne izdvaja brojem prekršaja Kodeksa, list Nova veoma često balansira "na granici" profesionalnih standarda. U velikom broju slučajeva, bilo je diskutabilno da li je, na primer, reč o otvorenom političkom svrstavanju, i da li javni interes preteže nad načinom izveštavanja kojim se donekle zalazi u zonu etički neprihvatljivog.

Posebno je intrigantan tekst objavljen 30. novembra, u kome je izjava advokata Rodoljuba Šabića data drugom mediju, označena kao izjava za Novu. Na pitanje kako je do toga došlo, novinarka je objasnila da joj se dopala izjava za drugi medij, pa je sagovornika zamolila da je ponovi i njoj. U tom smislu, možda je otvoreno pitanje o autorskim pravima ne samo nad tekstem, već i nad pitanjima - tim pre što novinari i do tih pitanja, kao i do atraktivnih odgovora, dolaze sopstvenim zalaganjem, komunikativnošću i veštinom.

OBJEKTIV

Uprkos činjenici da je u pitanju nov list na domaćem tržištu, Objektiv se vrlo brzo našao među medijima koji često krše Kodeks, posebno u izveštajima o politici: otvoreno političko svrstavanje, uz naglašeno prisustvo nedoličnog rečnika, diskvalifikaciju političkih protivnika aktuelne vlasti, itd. List je bio naročito agiln u aferi u vezi s bivšom državnom sekretarkom u MUP-u Dijanom Hrkalović i ministrom Nebojšom Stefanovićem. U tom smislu, gotovo je antologijski tekst "Dijana stavila Nešine oči" objavljen 1. septembra, u kome se navodi da je Hrkalović "odlučila da nosi sočiva u boji očiju koje ima i njen nekadašnji šef, što nikako nije slučajno".

Takođe, 25. septembra iznosi vrlo karakteristično poređenje: "Nebojši Stefanoviću, koji sve što jeste i što je u životu postigao, duguje isključivo Aleksandru Vučiću, moralnost je očigledno na nivou morskog krastavca".

U svemu ostalom, Objektiv je nalik na ostale tabloide, mada ne posvećuje preteranu pažnju rijaliti programima i nema većeg prisustva neoznačenog PR sadržaja.

POLITIKA

Sad već tradicionalno, Politika se nalazi pri dnu liste medija koji najviše krše Kodeks. Iako ima isti broj prekršaja kao i Nova, priroda prekršaja je sasvim drugačija: za razliku od Nove, ovde se većina prekršaja odnosi na neoznačeni PR sadržaj, tj. PR sadržaj označen šiframa koje su nepoznate širem krugu čitalaca. Politika povremeno krši i pravo na pretpostavku nevinosti, ali je ta pojava - u odnosu na druge medije - praktično zanemarljiva.

SRPSKI TELEGRAF

Čvrsto na drugom mestu rekordera po broju kršenja Kodeksa, Srpski telegraf promenio je samo režim izlaženja, pa se sada na kioscima može videti i nedeljom. Sve ostalo isto je kao i prethodnih godina: otvoreno političko svrstavanje, teorije zavere ("Vučić krstio Nebojši decu, a on mu sprema svilen gajtan", serijali posvećeni pokušajima diskreditacije kritičara vlasti, ozbiljne optužbe bez dokaza, itd.) Kao i drugi tabloidi, Srpski telegraf nastavio je tradiciju potpirivanja međunacionalne netrpeljivosti, posebno u trenucima kada se i vlast verbalno sukobi s nekim od političkih lidera iz regiona.

Ovaj list prednjači i u nekritičkom izveštavanju o rijalitetima, prostaklucima ("Stanija me terala da je zadovoljim pred njenom majkom"), uznemirujućim sadržajima ("Mašina odsekla ženi prste, gazda ih samleo"), neprimerenom rečniku u praktično svim rubrikama ("Ku*ac ću da se predam bolesti, igramo utakmicu do kraja!").

S druge strane, za pohvalu je odluka uredništva da drastično smanji broj neoznačenih PR objava.